

заслужених громадян - громадських діячів, які повинні проходити жорсткий відбір за допомогою поліграфа на предмет корупційної стійкості та негідності.

Відбір у підрозділи по боротьбі з корупцією повинен проводитися за допомогою поліграфа. При найменших сумнівах у благонадійності, стійкості до корупції кандидатура повинна відхилитися. Перевірку всіх працівників цих підрозділів за допомогою поліграфа необхідно робити регулярно, не рідше 3-4 разів на рік.

Робота у цих працівників є дуже ризикованою. Тому їх заробітна плата має бути достатньо високою.

Повинна здійснюватися безперервна ротація працівників підрозділів. Склад колективу підрозділів повинен повністю оновлюватися кожні 3-5 років.

2. При підозрі працівника правоохоронних органів у вчиненні корупційного діяння доцільно зобов'язати його пройти поліграф на предмет причетності до корупції. При цьому дослідження з використанням поліграфа необхідно проводити за допомогою незалежних і таких, що користуються бездоганною репутацією організацій, які визнані на міжнародному рівні. При перевірці на поліграфі можливо використовувати досвід таких організацій у США, як Центральне розвідувальне управління, Секретна служба США, Федеральне бюро розслідувань.

*Живоложна Олена Вікторівна,
провідний науковий співробітник
наукової лабораторії з проблем
кадрового забезпечення діяльності
органів внутрішніх справ Національної
академії внутрішніх справ*

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ПОЛІГРАФА В КРИМІНАЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ

У міжнародній практиці можливості поліграфа мінімізувати ризики прийняття рішень на підставі завідомо неправдивих свідчень широкого використовуються в діяльності урядових структур, бізнесу, правоохоронних органів тощо. Проте в Україні попри те, що на актуальності напрямів

наукового та нормативного забезпечення застосування поліграфа наголошувалося в багатьох програмних документах (починаючи з 2008 р.), у вітчизняному законодавстві практично відсутня нормативно-правова база, яка б створювала чіткий процесуальний порядок перевірки або визнання отриманих за його допомогою свідчень.

У науковому дискурсі усвідомлення значення поліграфа для ефективності правоохоронної діяльності відбулося ще в 1990-х рр. Відтоді ця тема досліджувалася у працях таких науковців, як

К. В. Беляєв, В. І. Галаган, Д. В. Затенацький, Д. А. Мовчан, О. І. Мотлях, І. І. Когутич, О. В. Линник та багатьох інших. Віддаючи належне внеску попередників, відзначимо, що наукова дискусія не вщухає щодо визначення напрямів та форм застосування поліграфа в кримінальному провадженні.

Утім таке становище не є перешкодою для застосування поліграфа у практичній діяльності органів дізнання та слідства. Щоправда, відсутність прямої вказівки стосовно порядку використання поліграфа у Кримінальному процесуальному кодексі (КПК) України зумовлює існування певних розбіжностей у практиці визнання його сутнісних характеристик, зокрема:

- у формулюванні назви обстеження на поліграфі (психофізіологічна експертиза, інтерв'ю, дослідження, опитування, тестування);

- у визначенні процесуального статусу поліграфологів (експерт, спеціаліст, оператор поліграфа тощо);

- у процесуальному оформленні результатів (висновок експерта (спеціаліста), довідка, залучення поліграфолога як свідка).

Крім того, нечіткими залишаються напрями його застосування у кримінальному судочинстві, що несприятливо позначається на послідовності методологічного забезпечення практики:

- отримання орієнтовної криміналістичної інформації, використовуючи яку слідчий може конструювати версії, розробляти тактику і стратегію подальших дій, планувати розслідування злочину тощо;

- встановлення причетності особи до вчинення злочину;

- виявлення дисимуляцій;

- виявлення суперечностей, прогалин у свідченнях певних осіб, виявлення невмотивованого обставинами психічного напруження під час опитування, допиту;
- засобу доведення власної невинуватості;
- пред'явлення для впізнання та ін.

На нашу думку, ключовим рішенням, яке б дозволило розв'язати вищенаведені суперечності, є законодавче тлумачення сутності та змісту діагностування психофізіологічних реакцій за допомогою поліграфа. Це стане достатньою підставою для остаточного вирішення суперечки про можливість визнання результатів поліграфа як доказів.

З одного боку, нормативно-правове регулювання дає достатньо підстав розглядати застосування поліграфа як засобу отримання криміналістичної інформації, яке є не прямим доказом. На користь цього свідчать норми ст. 71 КПК України про поняття, процесуальну роль та права такого учасника кримінального провадження, як спеціаліст, спеціальні знання якого та спеціальні навички можуть використовуватися для отримання консультації під час досудового розслідування і судового розгляду з кола питань відповідно до його компетенції [2].

У п. 5 наказу Міністерства юстиції України від 27 липня 2015 р. № 1350/5 надано правову характеристику комп'ютерного поліграфа як спеціального технічного засобу, який застосовується з метою отримання орієнтувальної інформації щодо ступеня ймовірності повідомленої опитуваною особою інформації; повноти наданої опитуваною особою інформації; джерела отриманої опитуваною особою інформації; уявлень опитуваної особи про певну подію; іншої орієнтувальної інформації, необхідної для конструювання версій розслідування певних подій. Важливим є застереження щодо наявності письмової згоди особи, яка проходить опитування, як безумовної підстави проведення поліграфа [3].

З іншого боку, не урегульованість цього питання саме на законодавчому рівні дозволяє застосувати до поліграфа положення Закону України «Про судову експертизу» [1], на підставі чого юридичною підставою проведення експертизи з використанням поліграфа можуть бути положення ст. 243, 244, 332 Кримінального процесуального кодексу України про

проведення експертизи за постановою слідчого, прокурора; ухвалою суду; ухвалою слідчого судді.

Наведене є правовою підставою винесення низки судових рішень, в яких результати обстежень на поліграфі визнано доказом у кримінальних справах, зокрема: вирок Староміського районного суду міста Вінниці, у якому доказом є висновок судово-психолого-фізіологічної експертизи з використанням поліграфа; вирок Апеляційного суду Житомирської області, де доказом є показання експерта-спеціаліста, який брав участь у проведенні психофізіологічного інтерв'ю із застосуванням поліграфа [4, с. 36].

Таким чином, у правозастосовній практиці виникають суттєві суперечності стосовно використання поліграфа на стадіях досудового слідства, вирішення яких можливе виключно з правовою оцінкою законодавцем об'єктивної чи суб'єктивної значимості результатів поліграфа для їх визнання чи не визнання у якості процесуальних доказів.

З метою обґрунтування доказового значення та об'єктивізації результатів досліджень, що проводяться із застосуванням поліграфа, необхідно розширення наукових досліджень теоретико-методологічних основ, організаційно-правового та інформаційно-технічного забезпечення діяльності фахівців-поліграфологів.

Список використаних джерел

1. Про судову експертизу [Електронний ресурс] : Закон України від 25 лют. 1994 р. № 4038-ХІІ. - Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4038-12>.
2. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-УІ. - Офіц. вид. - Х. : Право, 2015. - 366 с.
3. Про внесення змін до наказу Міністерства юстиції України від 8 жовтня 1998 року № 53/5 : наказ Міністерства юстиції України від 27 лип. 2015 р. №1350/5 // Офіційний вісник України. - 2015. - № 58. - Ст. 1921.
4. Нанівський В. Перспективи використання поліграфа у кримінальному провадженні / В. Нанівський, Т. Лешкович // Вісник Національної академії прокуратури України. - 2014. - № 1. - С. 33-38.